

NU VOR MORGEN

Dialogoog over de toekomst
van radioactief afval.

RAPPORT Afsluitend Stakeholderforum

Een concreet plan voor
toekomstig beleid

NU V. OR MORGEN

Dialogoog over de toekomst
van radioactief afval.

Inhoud

Inleiding	5
Het breed maatschappelijk debat 'Nu voor Morgen'	5
Het afsluitende Stakeholderforum	5
• Vertrekpunt	6
• De opdracht voor het stakeholderforum	9
• Korte leeswijzer bij het vervolg van dit rapport	9
Samenvatting van de resultaten van de subgroepen	10
• Resultaat Groep 1	10
• Resultaat Groep 2	11
• Resultaat Groep 3	11
Een concreet plan voor toekomstig beleid	12
DE HUIDIGE LEGISLATUUR – VOORALEER DE PARLEMENTAIRE WERKZAAMHEDEN WORDEN AFGESLOTEN – < MEI 2024	14
1. Politiek commitment ten opzichte van het eindrapport van "Nu voor Morgen" (Alle groepen)	14
2. Financiële middelen vrijwaren voor het toekomstige beheer van radioactief afval om de volgende generaties niet met deze financiële last op te zadelen (Groep 1)	14
DE EERSTVOLGENDE LEGISLATUUR – PERIODE 2024-2029	15
3. Beslissen over hoe te beslissen – verantwoordelijkheden en rollen vastleggen, nieuwe entiteiten (alle groepen)	15
4. Het ethisch kader vastleggen (alle groepen)	17
5. Het kennislandschap uitwerken, een kennisbibliotheek opzetten, werken aan het 'geheugen' ... voorwaarden voor brede en voortdurende participatie (alle groepen)	17
6. Creatie en overdragen van wetenschappelijke/technische kennis en competenties aan toekomstige generaties (groep 2 en 3)	19
7. Afspraken maken over de verdeling van financiële middelen, allocatie budgetten, financiering participatief proces (Groep 1)	20
8. Overleg en afstemming tussen federale en regionale beleidsniveaus (alle groepen)	20
DE TWEEDE VOLGENDE LEGISLATUUR – PERIODE 2029 – 2034	21
9. Identificatie van scenario's (alle groepen)	21
10. Criteria om scenario's te evalueren en het uitwerken van het proces om deze evaluaties uit te voeren (alle groepen)	22
11. Een kader opzetten voor internationale samenwerking en voor het uitwerken van een internationaal classificatiesysteem van afval om afvalinventarissen op elkaar af te stemmen (alle groepen)	23
DE DERDE VOLGENDE LEGISLATUUR EN LATER – PERIODE 2034 – 2039 EN LATER	24
12. Definiëren van veiligheidsniveaus en veiligheidscriteria (Groep 1)	24
13. Vastleggen van criteria voor locatiebepaling (in België en/of het buitenland) (alle groepen) (alle groepen)	24
14. Toepassen van veiligheidsniveaus en -criteria en van criteria voor locatiebepaling – opstellen van de 3D-kaart (alle groepen)	25

Praat mee
over de
toekomst
van
radioactief
afval

ACCUEIL
WELKOM
→

**NU
VOR
MORGEN**

Dialogoog over de toekomst
van radioactief afval.

Inleiding

Het breed maatschappelijk debat 'Nu voor Morgen'

Als input voor het toekomstige beslissingsproces over het langetermijnbeheer van hoogradioactief en langlevend afval, en op vraag van de Nationale instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen, NIRAS, organiseerde de Koning Boudewijnstichting in 2023 het ambitieuze maatschappelijke debat 'Nu voor morgen'. Dit nooit geziene participatieve proces bracht, in parallelle trajecten, mensen samen om hun meningen, ideeën, argumenten en aanbevelingen te verzamelen over het beheer van hoogradioactief en langlevend afval:

- 1.090 jongeren uit 59 klassen van de 3de graad secundair onderwijs namen deel aan het Scholentraject, waarvan 120 participeerden aan de Jongerentop;
- 27 burgers namen deel aan het Publieksforum;
- 413 leden van maatschappelijke organisaties droegen actief bij aan debatmomenten tijdens de 'Ronde van België';
- 34 stakeholders en nationale en internationale experts uit verschillende disciplines met uiteenlopende achtergronden gaven hun mening in interviews;
- meer dan 100.000 unieke bezoekers raadpleegden de website www.nuvoormorgen.be en honderden onder hen gaven hun mening over tien uitdagende stellingen.

Het eindrapport met de resultaten van dit brede participatieve proces werd op 22 februari 2024 gepubliceerd op de website van Nu voor Morgen en gepresenteerd aan de federale minister van Energie, de federale vice-eersteminister en minister van Economie en Werk en de directeur-generaal van NIRAS.

Het afsluitende Stakeholderforum

Op 21 en 22 februari 2024 bogen 32 stakeholders zich over deze resultaten tijdens het Stakeholderforum. Naast deze groep van stakeholders participeerden aan dit forum ook vijf jongeren, die eerder deel hadden genomen aan het Scholentraject en de Jongerentop, en zes burgers uit het Publieksforum.

Hoewel alle deelnemers reeds kennis hadden genomen van het eindrapport (onder embargo), werden in een informatieve sessie de eindresultaten nogmaals voorgesteld en hoe deze tot stand waren gekomen. Bovendien was er tijd voor een uitgebreide Q&A-sessie.

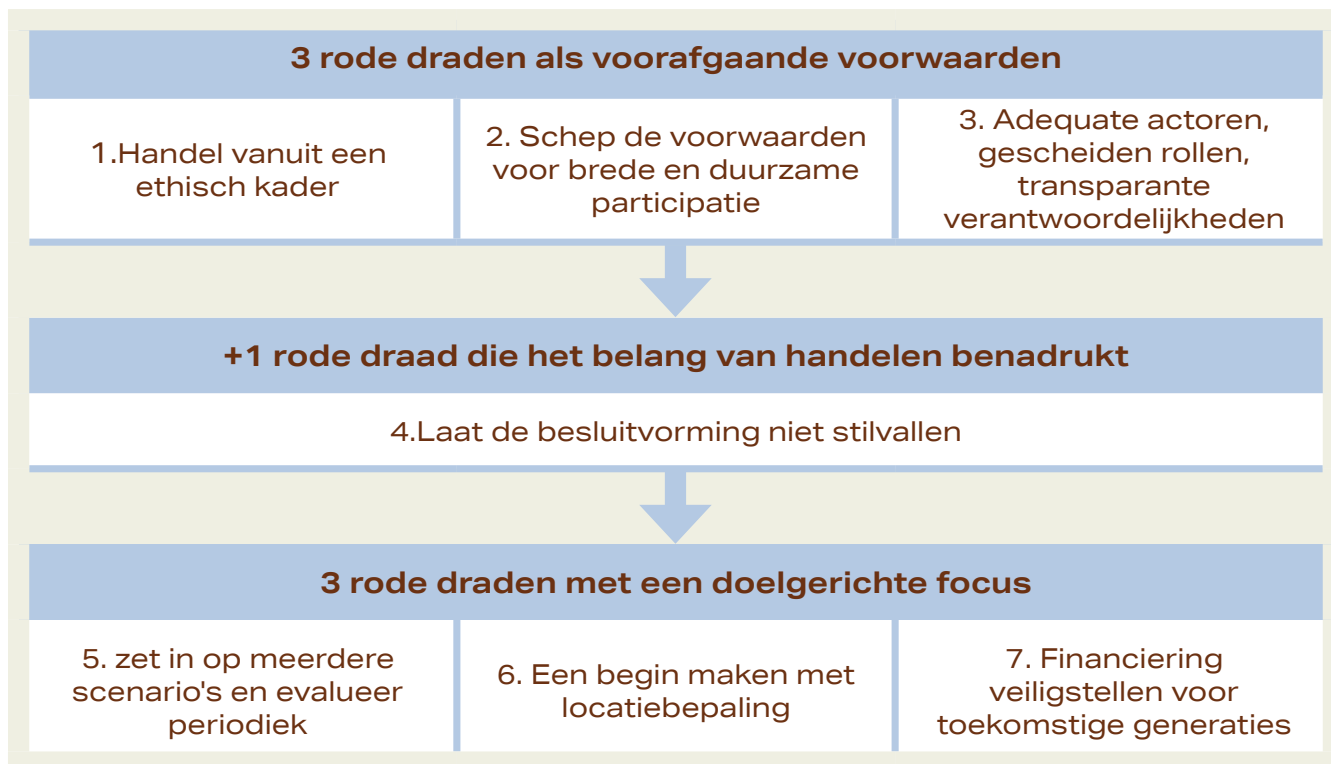
**NU
V. OR
MORGEN**

Dialogo over de toekomst
van radioactief afval.

Vertrekpunt

Zoals eerder vermeld was het vertrekpunt van het stakeholderforum het eindrapport van Nu voor Morgen. In dit rapport worden zeven concrete 'rode draden' of 'aandachtsgebieden' weergegeven als basis voor acties om het toekomstige besluitvormingsproces over het langetermijnbeheer van verbruikte splijtstof, hoogradioactief en langlevend afval vorm te geven. In een notendop worden deze rode draden hieronder samengevat.

Voor een meer diepgaande bespreking verwijzen we naar het eindrapport op de website van Nu voor Morgen.

Drie van deze rode draden (zie figuur) omvatten voorwaarden voor een 'goede governance' die eerst moeten vervuld worden om in de toekomst een inclusief en participatief besluitvormingsproces mogelijk te maken. De vierde rode draad stelt dat het besluitvormingsproces niet opnieuw mag stilvallen. De overblijvende drie aandachtsgebieden focussen op concrete inhoudelijke pistes die dienen aangepakt te worden.

7
aan-
dachts-
gebieden

Voorafgaande voorwaarden

- **Een ethisch kader creëren met duidelijke waarden en principes** om het toekomstig beheer van hoogradioactief langlevend afval te sturen. Deze principes (bv. wetenschappelijke basis, solidariteit, internationale harmonisatie, (financiële) haalbaarheid, continuïteit van het beleid van de ene generatie naar de volgende, ...) moeten het voorwerp uitmaken van een politieke consensus en vastgelegd worden in een wet of koninklijk besluit. Alle betrokken spelers bij het toekomstig beheer van radioactief afval moeten binnen dit ethisch kader opereren.
- **Schep de voorwaarden om brede en duurzame participatie mogelijk te maken** door de 'DAD-strategie' (decide-announce-defend/beslissen-aankondigen-verdedigen) te verlaten ten gunste van een 'EDD-strategie' (engage-deliberate-decide/engageren-beraadslagen-beslissen). Betrek burgers en een breed scala aan stakeholders bij de besluitvorming om sterke democratische steun te garanderen. Het langetermijnbeheer van radioactief afval is niet alleen een technisch-wetenschappelijke kwestie; het is een sociale kwestie die ieder van ons aangaat. Dit betekent dat er een klimaat van vertrouwen moet worden gecreëerd dat alle belanghebbenden - inclusief de meest kritische stemmen - aanmoedigt om deel te nemen. En het vereist ook het eerlijk delen van kennis over het onderwerp en toegang tot onafhankelijke, verstaanbare en transparante informatie.
- **Ontwikkel een evenwichtige en transparante beheerstructuur**, met een duidelijke scheiding van rollen en verantwoordelijkheden voor afvalbeheer, onderzoek en ontwikkeling van beheeropties, selectie van de locatie voor een diepe berging, bouw en exploitatie van de berging, financieel beheer, organisatie van inspraak, veiligheidscontrole, enz. Deze rollen, evenals de procedures voor raadpleging en besluitvorming, moeten wettelijk worden vastgelegd. Er moet een instantie worden aangewezen die verantwoordelijk is om op een samenhangende manier het besluitvormingsproces te organiseren en te coördineren, in overeenstemming met alle bevoegdheidsniveaus (Europees, federaal, regionaal en lokaal).

Nu handelen

- De deelnemers aan het maatschappelijk debat waren het er **unaniem over eens dat uitstel geen optie is**. Het besluitvormingsproces moet worden voortgezet om te voorkomen dat de last van dit afval wordt doorgeschoven naar **toekomstige generaties**. Tegelijkertijd moeten we geen overhaaste, starre en onherroepelijke beslissingen nemen. Het is ook essentieel om toekomstige generaties **voldoende ruimte te geven** om bij te dragen aan het besluitvormingsproces en om beslissingen aan te passen aan de vooruitgang (wetenschappelijk, technisch, maatschappelijk) die op dat moment beschikbaar zal zijn.

Concrete aandachtsgebieden

- **Focus op verschillende scenario's en evalueer ze periodiek, op basis van meerdere criteria**. Vandaar de noodzaak om een gedetailleerd stappenplan op te stellen, met alternatieve scenario's voor het huidige dominante scenario (diepe berging op Belgisch grondgebied voor al het hoogradioactief en langlevend afval). Diepe berging zal met de huidige stand van de wetenschap en technologie in elk scenario een rol spelen, maar dat betekent niet noodzakelijk dat het op één site zal gebeuren, uitsluitend in België, of dat al het afval er zal worden opgeslagen. Het verkennen van de mogelijkheden van **internationale samenwerking**, waarbij de optie om over te gaan tot gedeelde diepe berging met

andere landen, wordt in veel van de participatieve trajecten naar voor geschoven als een prioriteit. Maar hiervoor zijn politieke initiatieven nodig, zowel binnen de EU als met de buurlanden.

- **Start het selectieproces van een of meer locaties voor een geologische berging.** De keuze van de locatie(s) is dé kwestie waar wetenschap/technologie en maatschappij elkaar ontmoeten ... of botsen. **Veiligheid** is het onbetwiste prioriteitscriterium bij het bepalen van een mogelijke locatie, waarbij de **geologische eigenschappen van de ondergrond** een beslissende factor is om die veiligheid op lange termijn te garanderen. Een mogelijke aanpak is het opstellen van een lijst met duidelijke criteria waaraan (een) potentiële diepe bergingslocatie(s) moet(en) voldoen, en het opstellen van een 'negatieve kaart' waarop de regio's staan aangegeven waar geologische berging niet mogelijk is. De betrokkenheid van lokale en regionale gemeenschappen bij dit proces is eveneens cruciaal. Indien er grote gedragenheid ontstaat voor pistes van gedeelde, internationale berging, dienen deze stappen uiteraard gezet te worden in samenwerking met de betrokken landen.
- **Stel de financiering voor toekomstige generaties veilig.** Alle nodige maatregelen moeten worden getroffen om ervoor te zorgen dat de financiering van het beheer van al het radioactief afval verzekerd is, zodat toekomstige generaties deze last niet hoeven te dragen. De deelnemers aan het maatschappelijk debat bevelen aan om een juridisch kader uit te werken om de onafhankelijkheid en de controle te waarborgen van het **Hedera-fonds**, dat is opgericht om het toekomstige beheer van kernafval te financieren. Dit fonds moet de kans krijgen om te groeien en men moet voorkomen dat de financiële middelen voor andere doeleinden worden gebruikt. Er moeten ook voorzieningen worden getroffen voor de huidige en toekomstige financiering van de historische nucleaire passiva van de Belgische overheid.

De opdracht voor het stakeholderforum

De deelnemers werden uitgenodigd om via co-creatie de beleidsagenda voor de komende twintig tot dertig jaar vorm te geven op basis van de hierboven geschetste eindresultaten van Nu voor Morgen. Dit proces verliep in drie fasen:

- identificeren van relevante beleidsthema's op basis van de eindresultaten van Nu voor Morgen,
- documenteren van deze beleidsthema's,
- plaatsen van de beleidsthema's in een logische en realistische volgorde op een tijdslijn.

De deelnemers splitsten zich vrijwillig op in drie subgroepen gebaseerd op hun taalvoorkeur: een Nederlandstalige groep (groep 1); een gemengde taalgroep (groep 2) en Franstalige groep (groep 3) om deze opdracht te voltooien.

Aan het einde van de laatste dag kregen de deelnemers nog de gelegenheid om de acties die zij als prioritair beschouwden te benadrukken.

Korte leeswijzer bij het vervolg van dit rapport

De resultaten van de drie subgroepen worden visueel samengevat in het volgende hoofdstuk. Vervolgens hebben we de resultaten van de drie groepen samengebracht in één gemeenschappelijke beleidsagenda. We lieten ons in de eerste plaats leiden door de overlappende elementen in elk van de groepen. Zo wees elke groep op het grote belang om de resultaten van Nu voor Morgen allereerst politiek te laten valideren als het kader voor het toekomstig besluitvormingsproces.

Een tweede element dat bepalend was voor het opstellen van de gemeenschappelijke beleidsagenda waren de conclusies van de slotronde op het stakeholderforum. In deze slotronde werden kleine groepjes gevormd met telkens een of twee vertegenwoordiger uit elk van de drie werkgroepen. Elk trio of kwartet kreeg de kans om drie zaken te benoemen uit de verschillende groepsresultaten die zeker niet verloren mochten gaan. Deze resultaten worden in het volgende hoofdstuk weergegeven als 'concluderende quotes'.

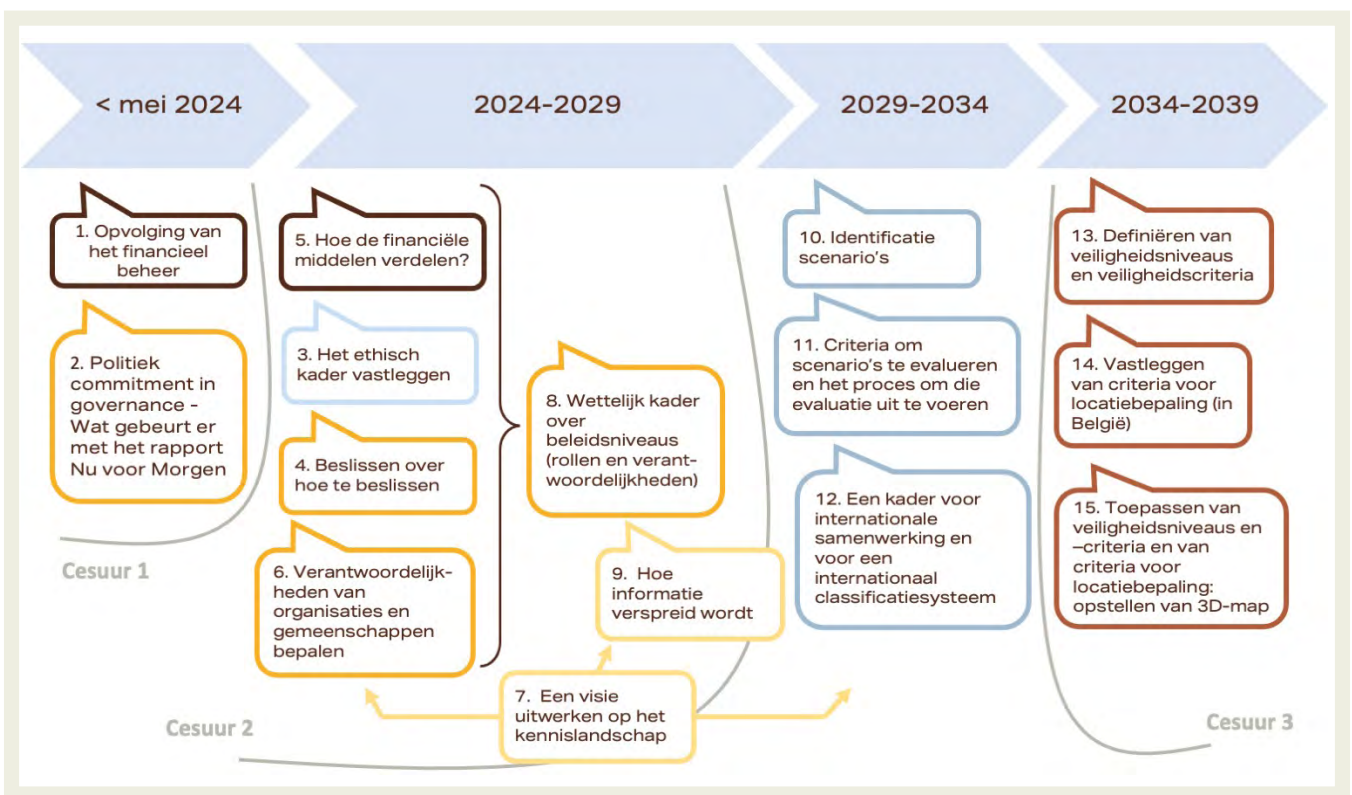
Tot slot namen de auteurs van dit rapport ook de eindresultaten van Nu voor Morgen zelf als toetssteen bij het opstellen van de gemeenschappelijke beleidsagenda, zodat de sleutelementen van deze conclusies zeker niet verloren gaan.

Samenvatting van de resultaten van de subgroepen

Legende:

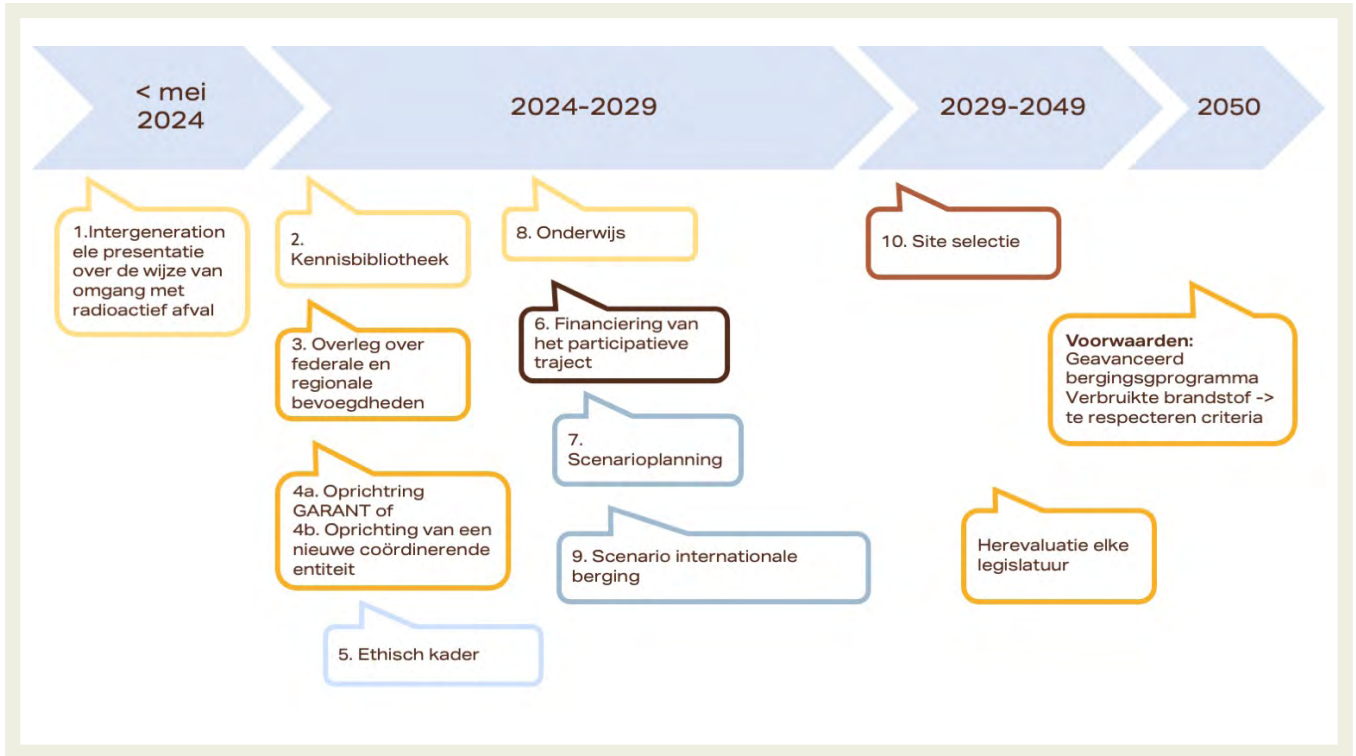

Resultaat Groep 1

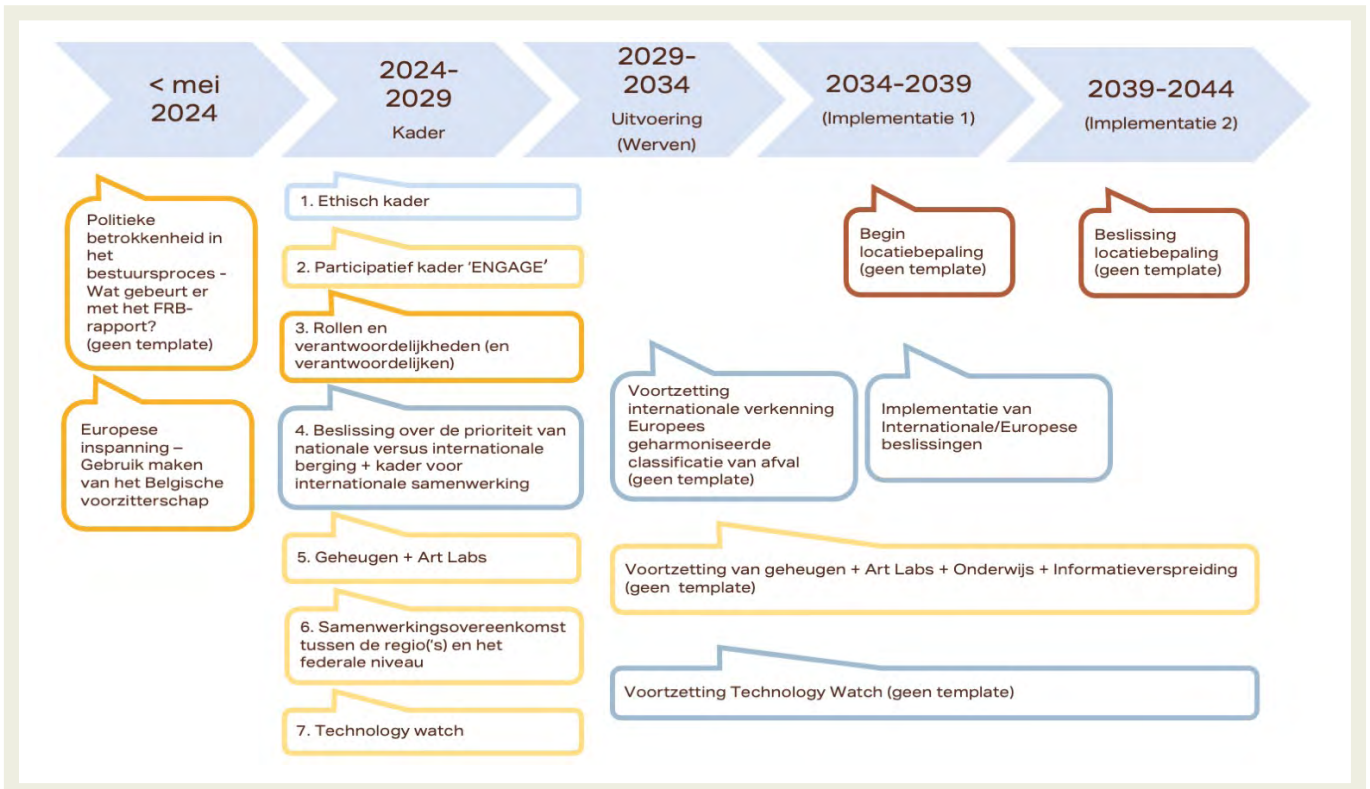

Resultaat Groep 2

Resultaat Groep 3

Een concreet plan voor toekomstig beleid

Om het toekomstige beleid vorm te geven, hebben we de inzichten van de drie werkgroepen samengebracht, met als doel een inclusieve en breed ondersteunde beleidsagenda op te stellen. De weg daarnaartoe was transparant: identificeren waar deze groepen elkaar vonden in hun visies, prioriteiten en tijdslijnen, met een sterke focus op het benadrukken van het grote belang van politieke steun voor de Nu voor Morgen-conclusies. Deze politieke steun beschouwen we als essentieel voor het leggen van een degelijke fundering voor de besluitvormingsprocessen die in de toekomst moeten plaatsvinden.

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

Een bezorgdheid: hoe te voorkomen dat het proces stagneert door een gebrek aan interesse van politieke besluitvormers of vanwege verschillende standpunten over het besluitvormingsproces. Daarom zou het wellicht beter zijn om, in plaats van strikte deadlines op te leggen voor wanneer bepaalde acties voltooid moeten zijn, regelmatig en systematische bijeenkomsten te houden met een betrokken parlementaire commissie. Systematisch rapporteren betekent ook verslag uitbrengen over de tekortkomingen en de crisissen die zich in de toekomst zullen voordoen.

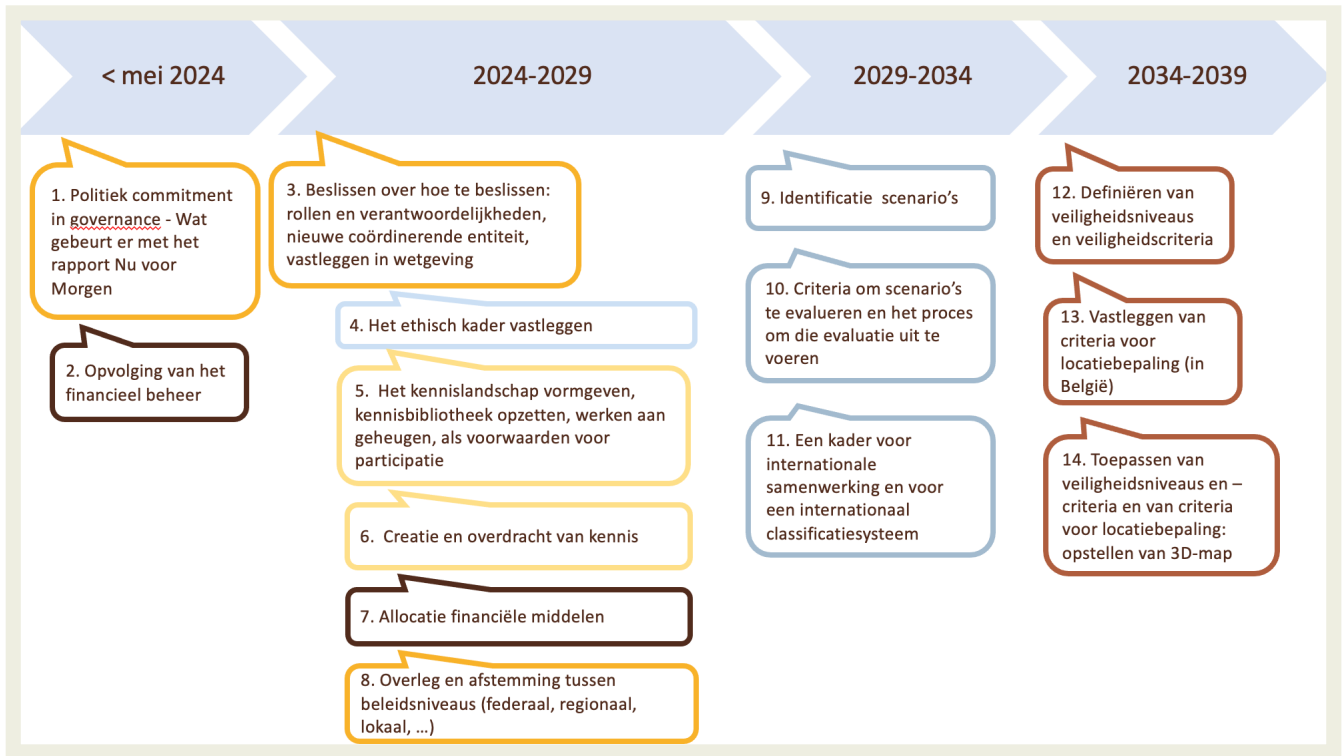

Andere significante input voor een gemeenschappelijke beleidsagenda kwam uit de afrondende fase van het stakeholderforum. Hier overlegden trio's of kwartetten van deelnemers aan het forum – één of twee uit elke werkgroep – over elementen die volgens hen essentieel waren en dus absoluut behouden moesten blijven in het toekomstige besluitvormingstraject. Deze cruciale punten werden in dit hoofdstuk opgenomen als 'concluderende citaten' (zoals hierboven). Deze citaten vormen niet alleen een reflectie van de meest significante bevindingen, maar fungeren ook als leidraden voor een meer verdiepende bespreking van de te nemen initiatieven.

Door deze methodische aanpak hebben we een beleidsagenda ontwikkeld die niet alleen uitgebreid en gedetailleerd is, maar ook breed gedragen wordt en resonantie vindt binnen een divers spectrum van perspectieven en belangengroepen. Dit proces van cocreatie, synthese en verfijning resulteert in een robuust beleidsdocument voor toekomstige discussies, besluitvorming en implementatie.

Legende:

De huidige legislatuur – vooraleer de parlementaire werkzaamheden worden afgesloten – < mei 2024

1. Politiek commitment ten opzichte van het eindrapport van "Nu voor Morgen" (Alle groepen)

Er wordt door de leden van het stakeholderforum zeer groot belang gehecht aan het opnemen van een politiek commitment t.a.v. de resultaten van Nu voor Morgen zodat ze daadwerkelijk bepalend kunnen zijn voor het toekomstige beleid. Men stelt voor om het eindrapport van Nu voor Morgen nog deze legislatuur aan de parlementaire commissie energie en/of het volledige federale parlement voor te stellen in functie van het innemen van een positie van het parlement t.o.v. deze resultaten.

De leden van het stakeholderforum wijzen er ook op dat de conclusies en beschreven acties in het eindrapport door de federale administraties dienen meegenomen te worden in de voorbereidende nota's voor de formatiebesprekingen van de volgende regering.

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

Er zijn twee belangrijke overwegingen: snel handelen en lang nadenken. Snel handelen betekent gebruik maken van het huidige momentum. De conclusies van het rapport dienen voorgelegd te worden aan het federale parlement en de energiecommissie, zodat de hoofdlijnen kunnen worden meegenomen in de voorbereidende notities voor de toekomstige formateurs, informateurs en verkenners na de verkiezingen. Als we erin slagen de huidige dynamiek te behouden, zal er weliswaar voor de verkiezingen niets concreets gebeuren, maar kunnen we snel van start gaan na de vorming van de nieuwe regering, een gunstig moment om deze impuls te behouden.

Een belangrijk onderdeel van de communicatie is ook om de zeven hoofdlijnen van het eindrapport over te brengen aan politieke besluitvormers en politieke actoren, zodat het toekomstige besluitvormingsproces duidelijk vorm krijgt tijdens deze legislatuur en vooral tijdens de volgende.

---

2. Financiële middelen vrijwaren voor het toekomstige beheer van radioactief afval om de volgende generaties niet met deze financiële last op te zadelen (Groep 1)

Opvolging van het financieel beheer onder de vorm van het verankeren van de onafhankelijkheid en het principe van 'ringfencing' van het Hedera-fonds via de Hedera-wet. Deze wet zal – volgens planning – in principe goedgekeurd worden tijdens de huidige legislatuur.

De eerstvolgende legislatuur – periode 2024-2029

3. Beslissen over hoe te beslissen – verantwoordelijkheden en rollen vastleggen, nieuwe entiteiten (alle groepen)

Een evenwichtige, gebalanceerde en transparante governancestructuur verdient prioritaire aandacht tijdens de eerstvolgende legislatuur, ook gezien het feit dat elke andere beleidskwestie best wordt aangepakt vanuit het gevraagde governance-model. Het langetermijnbeheer van radioactief afval wordt in de meeste Europese landen waar ze – in vergelijking met België – reeds verdere stappen hebben gezet in het afvalbeheer (bv. locatiekeuze of reeds gestart met de bouw van een bergingssite), aangestuurd vanuit een complex governance-systeem op verschillende niveaus, van internationale, nationale, regionale tot lokale overheden, en een brede waaier van actoren.

Een duidelijke verdeling van institutionele verantwoordelijkheden is een must want diffuse verantwoordelijkheden werken wantrouwen in de hand en bemoeilijken besluitvorming. Ook sterk geconcentreerde verantwoordelijkheden leiden tot achterdocht bij stakeholders en tot terughoudendheid om te participeren aan het governance-proces. Dit hebben we tijdens het traject van Nu voor Morgen bijvoorbeeld kunnen merken aan de weigering van de milieubeweging om voluit te participeren.

Een heldere scheiding van rollen en institutionele verantwoordelijkheden is onmisbaar, onder meer op vlak van het beheer van het afval (van preventie tot berging), onderzoek en ontwikkeling van beheeropties, selectie van (een) mogelijke bergingslocatie(s), bouw- en exploitatie van (een) geologische berging(en), beheer van de financiering, organisatie van het participatief besluitvormingsproces, voorbereiding van het te voeren beleid, veiligheidscontrole, ...

De meeste van deze taken – op enkele uitzonderingen na – zijn op dit ogenblik toegewezen aan NIRAS, ook de algehele coördinatie van het beslissingstraject en de voorbereiding van het te voeren beleid: NIRAS maakt de voorbereidingen voor de koninklijke besluiten waarin de politieke beleidsbeslissingen worden opgenomen. In het licht van de te voeren discussie over de governancestructuur zal bekeken moeten worden welke taken NIRAS dient te behouden.

Zo gaven heel wat deelnemers aan het Stakeholderforum, maar ook in al de voorafgaande participatieve trajecten van Nu voor Morgen – aan dat NIRAS nog onmogelijk de coördinerende rol in het (participatieve) besluitvormingstraject op zich kan blijven nemen. Zij pleiten voor de oprichting van een nieuwe coördinerende entiteit, al of niet naar Zwitsers model waar het Federal Office of Energy de algemene coördinatie, het beleidsvoorbereidende werk en het participatieve overleg heeft overgenomen van afvalverwerker Nagra.

Indien België deze weg opgaat zou deze coördinerende entiteit onafhankelijk de coördinatie van het participatieve beslissingstraject, de voorbereidingen van de opeenvolgende koninklijke besluiten en het informatieaanbod (zie later) op zich kunnen nemen. Zowel NIRAS, FANC, SCK CEN en andere spelers zullen nog altijd centrale actoren blijven, maar elk met een uitgeklaarde rol. Dit nieuwe governance-model moet wettelijk worden vastgelegd als meest prioritaire maatregel in de eerstvolgende legislatuur.

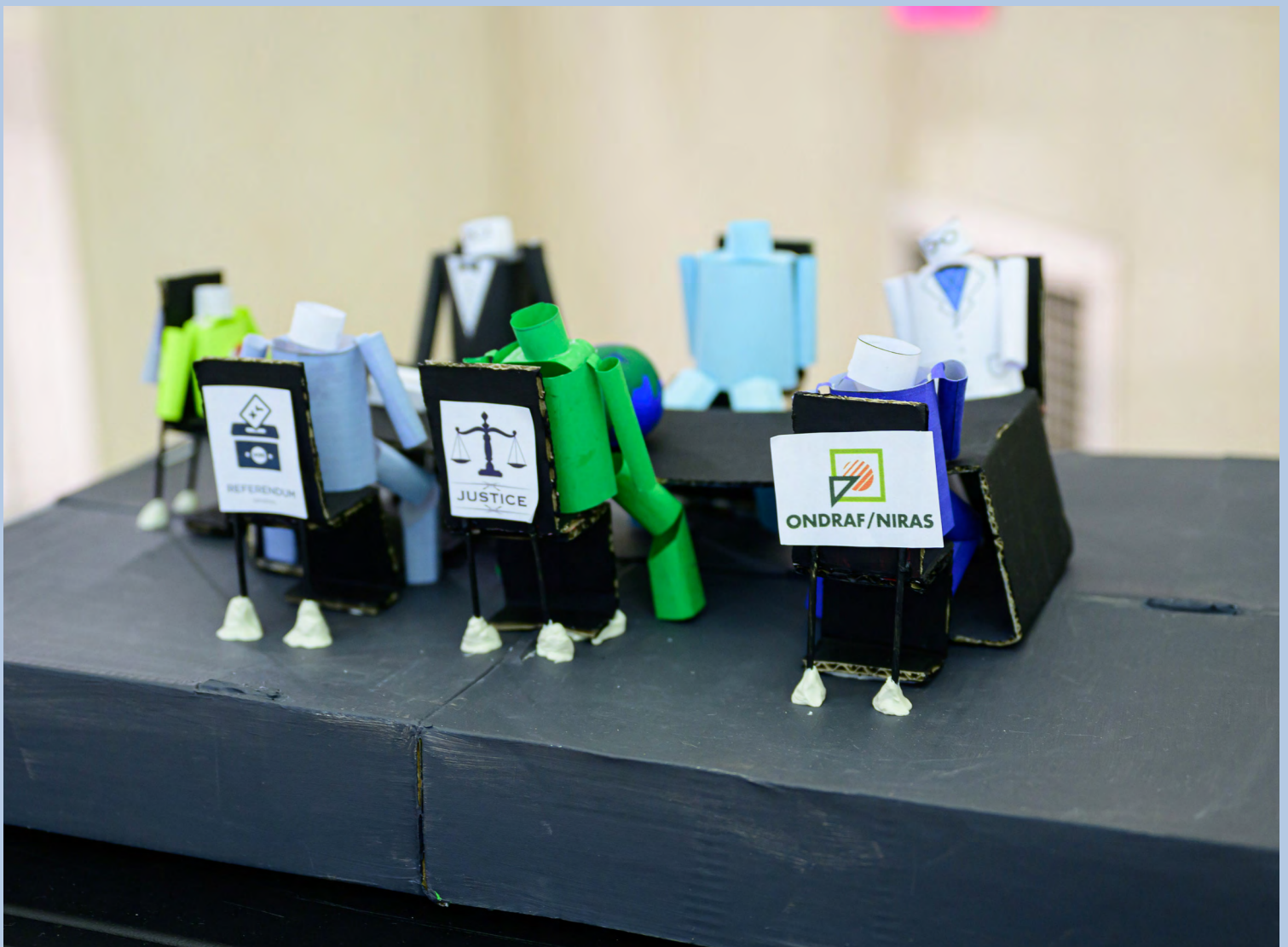
CONCLUDERENDE QUOTE TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

De governance van het besluitvormingsproces vormt een essentieel bouwblok. Daarom moet het eindrapport van Nu voor Morgen onder de aandacht worden gebracht van het huidige parlement en het nieuwe parlement, en moeten de zeven hoofdlijnen opgenomen worden in de regeringsverklaring van de toekomstige federale regering. De eerste nadruk moet liggen op het ontwikkelen van een governancestructuur met de aanduiding van een coördinerende instantie voor het participatieve besluitvormingsproces.

Een continue regie is cruciaal, in welke vorm dan ook, of dit nu door een nieuw op te richten entiteit is of via een ad hoc commissie die toezicht houdt op het proces.

Een tweede punt betreft het structureren van het besluitvormingsproces met duidelijke rollen en verantwoordelijkheden voor de betrokken organisaties, maar ook met de vaststelling van een ethisch kader, een solide financieel kader, een politiek kader en een administratief kader met duidelijke coördinatie tussen het federale niveau en de regio's, alsook met het internationaal niveau.

---

4. Het ethisch kader vastleggen (alle groepen)

Een ethisch kader met duidelijke waarden en principes die het toekomstige beheer van hoogradioactief en langlevend afval zullen begeleiden, is volgens alle subgroepen een tweede prioriteit tijdens de volgende legislatuur. De politieke vertegenwoordigers zouden op zijn minst overeenstemming moeten bereiken over het belang van dit principe en om dit in een wet of een koninklijk besluit te gieten als uitgangspunt om vooruit te gaan in het nieuwe besluitvormingsproces.

Ethische waarden en principes, onder meer rond rechtvaardigheid (intra- en intergenerationeel), justificatie, optimalisatie, transparantie, wetenschappelijke onderbouwing, etc. moeten vanaf het begin van de besluitvorming worden meegenomen. Ze moeten het traject mee aansturen en richting geven. Verheldering van deze principes via voorafgaand debat, beleid en wet- en regelgeving is wenselijk.

Wel wordt aangegeven dat dit ethische kader evolutief moet zijn, aangepast aan normen en waarden van een voortdurend veranderende samenleving. Een periodieke toetsing is dus noodzakelijk. Ook moeten principes en waarden geprioriteerd, vertaald en geoperationaliseerd worden naar concrete contexten en te ondernemen acties.

De uitwerking van dit ethisch kader vindt bij voorkeur plaats onder toezicht van de entiteit die de coördinatie van de besluitvorming kreeg toegewezen (actie 3), met inbreng van alle relevante stakeholders.

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

Het opzetten van een ethisch kader omvat meer dan enkel het creëren van een lijst met principes en waarden. Er is al veel informatie hierover te vinden in de gepubliceerde literatuur. Het moeilijkste is om te bepalen welke principes of waarden prioriteit hebben, op welk moment, in welke context, ... en hoe ze zich in de toekomst ontwikkelen.

Het ethisch kader, dat in de eerste plaats de identificatie en beschrijving omvat van de principes en waarden die de besluitvorming moeten leiden, moet ook in de loop der tijd kunnen evolueren. Wat bijzonder belangrijk is, is de operationele vertaling van dit kader, dat wil zeggen hoe deze waarden en principes doordringen in de andere rode draden. Dit moet gepaard gaan met een politiek engagement dat vandaag al moet beginnen.

---

5. Het kennislandschap uitwerken, een kennisbibliotheek opzetten, werken aan het 'geheugen' ... voorwaarden voor brede en voortdurende participatie (alle groepen)

Eén van de grootste knelpunten voor een toekomstig participatief beleidstraject is de ongelijke spreiding en toegang tot kennis. Op dit ogenblik is er geen 'gelijk speelveld' voor burgers en middenveldorganisaties (zelfs milieubewegingen), ten opzichte van de instellingen die direct betrokken zijn bij afvalbeheer en ten opzichte van de nucleaire sector. Nochtans erkennen alle stakeholders dat het langetermijnbeheer van radioactief afval niet enkel een technisch-wetenschappelijk vraagstuk is, maar eveneens een maatschappelijk probleem dat elke burger raakt.

Bovendien wordt de vaststelling gemaakt dat beslissingen uit het verleden over 'het nucleaire' nauwelijks nog gekend zijn – ook niet bij stakeholders - en zelfs onvoldoende werden gearhiveerd waardoor we vandaag en in de toekomst nauwelijks kunnen leren van 'fouten' of ervaringen uit het verleden.

En tot slot is er de bezorgdheid dat verre toekomstige generaties geen geheugen meer zullen hebben over een mogelijke geologische berging en over de inhoud ervan. Hierdoor zouden incidenten als ongewilde intrusie kunnen plaatsvinden.

Daarom moet er in de eerstvolgende legislatuur worden gestart met het uitwerken van een kennisagenda, een kennisbibliotheek en een kennisplatform zodat alle relevante informatie op een actieve manier wordt verzameld, geüpdatet en transparant beschikbaar wordt gesteld, afgestemd op de verschillende doelgroepen. Uit enkele van de trajecten voor Nu voor Morgen komt tevens naar voor dat het kennisplatform een vraaggestuurde component moet hebben waar burgers vragen kunnen voorleggen die door experts worden beantwoord.

De huidige actoren zijn tot dusver onvoldoende succesvol geweest in het verstrekken van een geïntegreerd, transparant, samenhangend, betrouwbaar en adequaat informatieaanbod, aangepast aan potentieel participerende doelgroepen. Een potentiële verbetering zou kunnen zijn om ook deze taak toe te vertrouwen aan de coördinerende entiteit, die de inbreng vanuit de diverse betrokken actoren en kennisinstellingen, maar ook van middenveldorganisaties en burgerkennis kan coördineren en integreren.

Een origineel idee uit het Stakeholderforum is ook om 'art labs' met kunstenaars, experts, burgers, jongeren en kinderen in het leven te roepen, als een manier om 'het geheugen' niet alleen op een cognitieve maar ook op een artistieke manier in het leven te houden voor toekomstige generaties. (Groep 3)

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

Het is essentieel dat het proces niet tot stilstand komt. Op korte termijn is politieke commitment ten opzichte van dit eindrapport noodzakelijk. Tegelijkertijd zijn er nu al vele acties mogelijk die geen politieke besluiten vereisen, zoals het beginnen met de ontwikkeling van een evenwichtig, gemeenschappelijk en gedeeld kennislandschap. De beschikbaarheid van juiste en gebalanceerde informatie in een toegankelijke, begrijpelijke taal is een cruciaal instrument om participatieve besluitvorming in toekomstige legislatuurperiodes mogelijk te maken.

Een belangrijk aspect is het ontwikkelen en onderhouden van een collectief kennislandschap, dat zich ook op lange termijn moet uitstrekken om het 'geheugen' over een mogelijke berging en zijn inhoud te behouden voor de vele generaties na ons.

Er zijn twee elementen om rekening mee te houden: snel handelen en lang nadenken. Lang nadenken betekent ook serieus reflecteren over 'het geheugen', omdat de samenleving voortdurend evolueert. Denken dat alles bij hetzelfde blijft, zou een ernstige fout zijn. We hebben in het verleden te weinig sporen nagelaten over de genomen beslissingen met betrekking tot nucleaire kwesties. Dergelijke misstappen mogen zich niet herhalen in de toekomst. Daarom moeten we ons nu concentreren op het aanleggen van een kennisbibliotheek en op de creatie van een gedocumenteerd nucleair archief, ten behoeve van onze kinderen, kleinkinderen en de vele generaties die zullen volgen.

---

6. Creatie en overdragen van wetenschappelijke/ technische kennis en competenties aan toekomstige generaties (groep 2 en 3)

De ontwikkeling van een evenwichtig kennislandschap is onlosmakelijk verbonden met de essentiële taak om nieuwe kennis te creëren, maar ook om nucleaire kennis over te dragen aan toekomstige generaties. Zonder deze investering in kennisuitbreiding en cruciale kennisoverdracht zullen deze generaties niet bekwaam zijn om op een veilige manier om te gaan met radioactief afval en om de noodzakelijke oplossingen voor het veilig beheer van dit afval op lange termijn te implementeren.

Dit vereist een voortdurende inzet van zowel de overheid, universiteiten als andere onderwijs- en kennisinstellingen om jonge mensen te inspireren, engageren en betrekken bij dit kennisdomein.

Bovendien is het een vereiste dat in België de investeringen in onderzoek en ontwikkeling op dit gebied minstens behouden blijven. Dit omvat ook een actieve betrokkenheid bij internationale onderzoeksprogramma's, waardoor de positie van België als kennisleider in het veilige beheer van radioactief afval wordt versterkt.

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

De nadruk op het creëren van kennis en het behouden van bestaande kennis is van groot belang. Natuurlijk heeft dit vooral betrekking op universiteiten en onderzoekscentra. Dit vereist ook een voortdurende investering in kennisoverdracht en R&D.

Het doorgeven van kennis en vaardigheden (wetenschappelijk en technisch) aan toekomstige generaties door middel van opleiding blijft van belang, zelfs als België ervoor zou kiezen om de investeringen in nucleaire energie stop te zetten. Voor de bouw van een diepe geologische berging en het veilig beheer van afval blijft nucleaire kennis essentieel.

---

7. Afspraken maken over de verdeling van financiële middelen, allocatie budgetten, financiering participatief proces (Groep 1)

Koken kost geld. Voor bovenstaande acties zullen de nodige fondsen moeten worden uitgetrokken. Daarnaast moet ook het beheer van het radioactief afval op korte en lange termijn worden gefinancierd. Met de komst van Hedera staan echter alle organisaties en instellingen betrokken bij het beheer van radioactief afval voor een nieuwe realiteit: eventuele verhogingen van kostenramingen en tekorten kunnen niet langer worden doorgerekend aan de vervuiler. In plaats daarvan zal het overheidsfonds de lasten dragen en alle financiële verplichtingen op zich moeten nemen die te maken hebben met het beheer van radioactief afval.

Dit roept tevens de vraag op hoe de financiering zal worden geregeld voor de ontwikkeling van een gemeenschappelijk kennislandschap, de voorbereiding en coördinatie van het beleidstraject, en de ontwikkeling van een toekomstgericht traject dat participatie en overleg bevordert. Ook voor deze aspecten zullen in de eerstvolgende legislatuur de nodige besluiten moeten worden genomen.

8. Overleg en afstemming tussen federale en regionale beleidsniveaus (alle groepen)

In België is de wettelijke beleidscontext met betrekking tot ondergronds ruimtegebruik complex. Afstemming tussen verschillende bestuurslagen is nodig. Een toekomstige beslissing over de locatie van een geologische berging moet dan ook rekening houden met een breed scala aan nationale, regionale en lokale visies op het (toekomstige) gebruik van zowel de bovengrond als ondergrondse ruimte en een verscheidenheid aan regelgeving.

Het gebruik van de ondergrond voor een berging van radioactief afval concurreert met andere ondergrondse functies zoals geothermie, energieopslag en grondstoffenwinning. Ook de inname van de bovengrondse ruimte kan bepalend zijn voor de locatie van een diepe berging. De 'bergingswerf' zal immers voor vele decennia actief zijn.

Alle subgroepen tijdens het Stakeholderforum zijn het erover eens dat nog tijdens de eerstvolgende legislatuur de regionale en federale overheden – zowel op beleids- als administratief niveau – met elkaar in overleg moeten gaan om hun visies op het gebruik van de ondergrond op elkaar af te stemmen zodat toekomstige blokkeringen – onder meer op vlak van sitekeuze – worden vermeden.

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

Het is belangrijk om te streven naar een samenwerkingsovereenkomst tussen de federale staat en de deelstaten. De regio's zijn bevoegd voor de ondergrond, maar de diepe berging van hoogradioactief en langlevend afval valt onder de federale bevoegdheid. Dergelijke grijze zone vereist verduidelijking door middel van een overeenkomst tussen de regionale en federale bevoegdheidsniveaus.

De tweede volgende legislatuur – periode 2029 – 2034

9. Identificatie van scenario's (alle groepen)

Een belangrijke kerngedachte uit Nu voor Morgen is het behoud van flexibiliteit in besluitvorming over radioactief afvalbeheer door verschillende scenario's open te houden en periodiek te evalueren. Het betreft onder meer de mogelijkheid om bergingsfaciliteiten op internationaal niveau te delen, het sterker differentiëren van beheermethoden voor verschillende afvaltypes, het voortzetten van onderzoek naar innovatieve technologieën, etc.

Nu voor Morgen stelt een dynamischer besluitvormingsmodel voor waarin alternatieve scenario's als meerdere sporen binnen een netwerk worden geëxploreerd. Deze sporen worden regelmatig geëvalueerd, waarna op een weloverwogen wijze keuzes kunnen worden gemaakt. Dit model bevordert een benadering waarbij ruimte is voor experiment en aanpassing, en waarbij resultaten een basis vormen voor continue leerprocessen en aanpassingen.

Door een variëteit aan scenario's te overwegen — elk met hun eigen traject en evaluatieproces — kan de besluitvorming zich aanpassen aan nieuwe ontwikkelingen en inzichten, waarbij flexibiliteit en vooruitziendheid centraal staan. Dit aanpasbare model erkent de complexiteit en dynamiek van hedendaagse uitdagingen en streeft naar een benadering die weloverwogen, geïnformeerde en duurzame besluiten faciliteert.

Het ontwikkelen van een samenhangende aanpak voor het identificeren van mogelijke scenario's begint met een grondig begrip van de huidige situatie, inclusief een grondige inventarisatie van het historische, huidige en toekomstige radioactief afval, maar ook van eerdere besluitvorming en de implicaties daarvan, van beschikbare installaties, en van randvoorwaarden zoals financiering en maatschappelijke opvattingen. Zo is het cruciaal om goed te begrijpen waarom bepaalde historische opties niet langer overwogen worden, maar ook om deze informatie en inzichten transparant te delen.

Door zorgvuldig mogelijke scenario's op te stellen die tijdlijnen, contexten, installaties, beslissingen, kosten, ethische overwegingen, maatschappelijk impact en meer omvatten, verkrijgt men waardevol inzicht in de haalbaarheid van deze scenario's en identificeert men tevens kennislacunes die nog aandacht behoeven. Dit proces biedt de mogelijkheid om te bepalen welke scenario's geschikt zijn voor verdere evaluatie. Tegelijkertijd worden de gebieden duidelijk waar we nog onvoldoende inzicht hebben, wat de weg effent voor gericht onderzoek en analyse om deze gaten te vullen. Zo wordt een stevig fundament gelegd voor besluitvorming die gebaseerd is op een volledig begrip van zowel bestaande kennis als de noodzaak tot verdere versterking en verdieping. Dit vormt de basis voor een toekomststrategie die niet alleen realistisch en uitvoerbaar is, maar ook veerkrachtig en flexibel blijft in het licht van nieuwe ontwikkelingen en omstandigheden.

Bijkomend kan het volgens een discussiegroep interessant zijn om een '0-scenario' op te nemen, d.i. een scenario waarin geen actie zou ondernomen worden, hetgeen zou verduidelijken welke uitdagingen we overdragen aan volgende generaties als we het besluitvormingstraject nu zouden onderbreken (Groep 2).

10. Criteria om scenario's te evalueren en het uitwerken van het proces om deze evaluaties uit te voeren (alle groepen)

Elk scenario moet grondig worden geëvalueerd op verschillende dimensies zoals financiële haalbaarheid, impact op locatiekeuze, veiligheid, technische uitvoerbaarheid, ethische en maatschappelijke impact, etc. Dit multidimensionale evaluatieproces verzekert dat genomen beslissingen breed gedragen en goed doordacht zijn, rekening houdend met een waaier aan factoren die verder gaan dan louter technische of wetenschappelijke overwegingen.

Het multidisciplinair vastleggen van criteria voor het nemen van beslissingen over deze scenario's vormt een essentiële basis om deze evaluaties uit te voeren, samen met het bepalen van evaluatiefrequenties en strategieën voor het omgaan met externe invloeden - zoals internationale ontwikkelingen, institutionele veranderingen, energiebeleid, maatschappelijke evoluties, et cetera. Deze kaders dienen aangepast te worden aan de politieke dynamiek en realiteit om transparant te kunnen aangeven wat irreversibele besluiten inhouden en wat de implicaties zijn van potentiële beleidswijzigingen.

Dit proactieve proces is geen puur technische oefening maar één die multidisciplinaire inzichten vereist, streeft naar continue verbetering en aanpassing. Het oprichten van een centraal beslissingsorgaan, dat de criteria en de evaluatieprocessen beheert, is cruciaal voor het succes op de lange termijn. Dit orgaan moet de kennis en expertise van de huidige actoren samenbrengen en verder verspreiden, mits een flexibele benadering, waarbij over urgente zaken versneld kan worden beslist en er periodieke herbeoordelingen plaatsvinden om opgevolgde scenario's aan de realiteit te toetsen.

In groep 3 wordt eveneens gepleit voor het opzetten van een 'technology watch' waarbij beleidsmakers en het publiek regelmatig worden geïnformeerd over de ontwikkeling van wereldwijde technologieën voor radioactief afvalbeheer. Daarbij wordt eveneens aangedrongen op ondersteuning van Belgische onderzoeks- en kenniscentra bij het monitoren en ontwikkelen van veelbelovende strategieën voor radioactief afvalbeheer, gericht op het verminderen van kosten, duurzaamheid en toxiciteit.

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

Door afval beter te classificeren en te scheiden, zullen we een duidelijker beeld krijgen van de mogelijke scenario's die nog op tafel liggen. Het is echter van cruciaal belang om elk scenario niet alleen in de context van afvalbeheer te evalueren, maar ook breder. Wanneer bepaalde scenario's ernstige maatschappelijke gevolgen met zich meebrengen - zoals bijvoorbeeld op het gebied van langdurige energievoorziening en energiemix - is het essentieel om dit aspect ook mee te nemen in de overwegingen.

---

11. Een kader opzetten voor internationale samenwerking en voor het uitwerken van een internationaal classificatiesysteem van afval om afvalinventarissen op elkaar af te stemmen (alle groepen)

Een centraal thema dat prominent naar voren komt in alle trajecten van Nu voor Morgen is de aanbeveling om internationale scenario's te verkennen, zowel op Europees als bilateraal niveau, met als uiteindelijk doel internationaal gedeelde bergingsmogelijkheden te overwegen. Dit wordt ondersteund door het argument dat noch radioactieve besmettingsrisico's, noch het vraagstuk van het langetermijnbeheer van radioactief afval zich laten beperken door nationale grenzen.

Als voordelen van internationale berging worden onder meer kostenbesparing en verhoogde samenwerking in onderzoek en ontwikkeling genoemd. Al beseffen de Nu voor Morgen-deelnemers dat er aan internationaal gedeelde bergingen ook ethische, juridische en technische uitdagingen zijn verbonden. Voorbeelden zijn de beperkingen opgelegd door nationale wetgevingen, de bijkomende complexiteit van sociale acceptatie en politieke coördinatie.

Ook tijdens het stakeholderforum wordt het inzetten op meer internationale samenwerking aanbevolen, inclusief de exploratie van de mogelijkheid om diepe bergingen internationaal te delen. Zowel de politieke beleidsmakers, als hun administraties, als de afvalverwerkers worden aangezet om hiervoor initiatieven te nemen en een kader uit te werken.

Twee groepen plaatsen dit in het tijds kader van de tweede volgende legislatuur. Groep drie plaatst deze actie vroeger, maar stelt wel expliciet dat het exploreren van een internationale optie niet mag leiden tot het uitstellen of onderbreken van nationale beheerprogramma's. De nationale optie moet voor deze groep prioritair blijven.

Groep twee pleit voor een 'proof-of-concept'-initiatief door nauwer te gaan samenwerken in Benelux-verband, al of niet aangevuld met Denemarken.

Een belangrijke voorwaarde voor het verwezenlijken van internationaal gedeelde bergingen is het harmoniseren van afvalinventarissen door middel van een uniform classificatiesysteem dat door alle betrokken landen wordt erkend en toegepast.

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

Internationale samenwerking. Op wetenschappelijk en technisch niveau is deze samenwerking al aanwezig, maar er blijft een belangrijke politieke hindernis bestaan. We wachten daarom op een politiek initiatief om de verkenning van mogelijke gedeelde berging op internationaal niveau te verdiepen en vooral om de categorisatie van afvalvoorraden te harmoniseren.

Wat betreft een mogelijke internationale optie, moeten we pragmatisch, redelijk en haalbaar blijven.

Politiek moet nu de mindset worden gekneed om in de toekomst een traject op te zetten rond internationaal gedeelde geologische bergingen.

De derde volgende legislatuur en later – periode 2034 – 2039 en later

12. Definiëren van veiligheidsniveaus en veiligheidscriteria (Groep 1)

Doorheen alle trajecten van Nu voor Morgen wordt een zeer hoge prioriteit gegeven aan veiligheid voor mens en milieu, op korte én op lange termijn. Bij een diepe geologische berging wordt de veiligheid op lange termijn bevorderd door drie belangrijke veiligheidsprincipes: afzondering van afval van mens en milieu, inzetten van door de mens gemaakte barrières en het beheersen van verspreiding van radioactieve stoffen op lange termijn via de natuurlijke eigenschappen van het gastgesteente.

Veiligheid vormt dan ook een fundamenteel aspect bij de keuze van een bergingslocatie. Ter voorbereiding van het traject voor locatieselectie focust Werkgroep 1 zich in één van hun voorgestelde acties op het definiëren van gepaste veiligheidsniveaus en veiligheidscriteria. Deze moeten niet alleen technische elementen omvatten. Ook de samenleving moet hierbij worden betrokken via een parlementair debat en een multistakeholderoverleg waaraan milieubewegingen, het middenveld en burgers kunnen deelnemen. Het is aan de samenleving, in samenspraak met experts en technici, om te bepalen welke veiligheidsniveaus moeten in acht worden genomen, of nog, welke risico's aanvaardbaar zouden zijn.

Het opstarten van de zoektocht naar (een) mogelijke locatie(s) voor geologische berging is derhalve een geschikt moment om de bestaande, eerder generieke veiligheidsniveaus en veiligheidscriteria te herzien en verder doelgericht aan te passen aan de oplossing(en) voor het langetermijnbeheer van radioactief afval. Deze actie wordt gesitueerd in de periode 2034-2039, maar zou ook reeds kunnen voorbereid worden in de legislatuur voordien.

13. Vastleggen van criteria voor locatiebepaling (in België en/of het buitenland) (alle groepen) (alle groepen)

Het is opvallend dat alle werkgroepen van het Stakeholderforum de start van de locatiekeuze in de periode 2034-2039 situeren en niet vroeger. Het eindrapport van Nu voor Morgen suggereert nochtans dat het zinvol is om reeds op dit moment het traject voor de locatiekeuze op te starten door een lijst van essentiële criteria op te stellen waaraan een diepe berging moet voldoen. Dit zou dan gevolgd kunnen worden door het uitwerken van een 'negatieve kaart' met uitsluitingszones waar de bouw en exploitatie van een diepe berging ongewenst zou zijn. Naast de eigenschappen van het gastgesteente en de ondergrond hadden de Nu voor Morgen-deelnemers reeds extra criteria aangedragen, zoals het uitsluiten van stedelijke gebieden en ecologisch waardevolle zones, maar ook de concurrentie van andere toepassingen voor het gebruik van de ondergrond en de bovengrond werden aangeduid als potentiële exclusiecriteria.

Het opstellen van zo'n 'multi-criteria lijst' vereist overleg met verschillende belanghebbenden, waaronder huidige actoren zoals NIRAS, FANC en de FOD Economie, evenals afgevaardigden van overheidsinstanties, lokale besturen, academici, sociaal-economische actoren en experts in volksgezondheid, milieu en ethiek. Ook wordt het betrekken van burgers, jongeren en het parlement aanbevolen voor discussie en goedkeuring van deze criteria.

Op zich zijn de deelnemers aan het Stakeholderforum het eens met het principe om een criteriumlijst op te stellen en met de voorgestelde actoren die hun inbreng moeten hebben. Maar in diverse werkgroepen wordt aangegeven dat eerst het beslissingskader – het governance-model – goed moet worden uitgewerkt. Het zou onverstandig zijn om nu reeds, in parallel met de implementatie van een governance-model, een begin te maken met de locatiebepaling door het opstellen van een criteriumlijst. Ook dit proces wordt best begeleid vanuit de entiteit die het participatieve besluitvormingsproces en de beleidsvoorbereiding zal coördineren.

CONCLUDERENDE QUOTES TIJDENS HET STAKEHOLDERFORUM:

De tijdlijn bestaat in wezen uit drie fasen: een eerste lange fase omvat een complexe evenwichtsoefening tussen enerzijds het openhouden van opties die mogelijk beschikbaar blijven, in combinatie met het implementeren van wetenschappelijke en technische ontwikkelingen gedurende die periode om eventueel bij te sturen, en anderzijds de behoefte om al concrete stappen voorwaarts te zetten, zoals bijvoorbeeld locatiebepaling. Deze fase vereist een complexe en langdurige inspanning die uiteindelijk tot de implementatie van één of meerdere oplossingen moet leiden over vermoedelijk 100 jaar, of daaromtrent. Vervolgens volgt een derde fase van langdurige monitoring, maar ook de mogelijkheid om het geborgen nucleair afval terug te nemen mochten er zich in de toekomst alternatieve opties ontwikkelen.

---

14. Toepassen van veiligheidsniveaus en -criteria en van criteria voor locatiebepaling – opstellen van de 3D-kaart (alle groepen)

Het zoeken naar geschikte en aanvaarde locaties voor geologische berging van radioactief afval vormt ongetwijfeld een van de meest uitdagende onderwerpen in een beslissingstraject over de toekomst van radioactief afval. Locatiebepaling is hét thema waar wetenschappelijk-technische voorkeuren het vaakst in botsing komen met maatschappelijke prioriteiten en draagvlak. Wil locatiebepaling succesvol zijn, moeten veiligheidscriteria samengaan met technische en financiële haalbaarheid, geschiktheid van de ondergrond, maatschappelijke acceptatie en regionale en lokale economische prioriteiten.

Het selecteren van een locatie voor een geologische berging is daarom niet alleen een technisch ingewikkeld en langdurig proces. Het vereist ook gedragenheid vanuit de brede samenleving, en in het bijzonder van de gemeenschappen die instemmen met een diepe berging op hun grondgebied of in hun regio. Gedragenheid en acceptatie kunnen alleen worden opgebouwd door middel van dialoog, informatie-uitwisseling en het creëren van vertrouwen.

Nu voor Morgen stelde voor om op basis van een breed gedragen criteriumlijst voor een diepe berging een 'negatieve kaart' op te stellen met regio's waar een diepe berging niet wenselijk zou zijn. Twee discussiegroepen tijdens het Stakeholderforum stellen eerder voor om met een '3D-kaart' of een 'meerlagige kaart' te werken als ultiem startpunt voor het selecteren van locaties.

Op basis van het toepassen van de veiligheidsniveaus en veiligheidscriteria (actie 12), gecombineerd met de criteria voor locatiebepaling (actie 13) en aangevuld met bijkomende maatschappelijke en economische criteria, zouden een reeks kaarten als volgt op elkaar worden gestapeld:

- **Kaart 0:** kaart met toepassing van veiligheids- en geologische criteria
- **Kaart 1:** kaart met voorkeuren voor 'ander gebruik' ondergrond (en bovengrond)
- **Kaart 2:** maatschappelijke criteria
- **Kaart 3:** ... ..
- **Kaart 4:** ... ..

Uiteindelijk moet hieraan een vorm van prioritering worden gekoppeld met als belangrijkste maatstaf het algemeen belang. Echter, om transparantie en rechtvaardigheid te waarborgen, is het essentieel dat alle andere belangen ook zichtbaar worden gemaakt.

Het concrete proces van het selecteren van een locatie moet beginnen tussen 2034 en 2039 en zou tegen het einde van de periode 2044-2049 moeten worden afgerond. Dit omvat ook het betrekken van lokale en regionale gemeenschappen in het participatieproces, evenals het begin van het aanvragen van de vereiste nucleaire, bouw- en exploitatievergunningen.

NU VOR MORGEN

Dialogo over de toekomst
van radioactief afval.

Colofon

NU VOOR MORGEN.

RAPPORT AFSLUITEND STAKEHOLDERFORUM

Cette publication est également disponible en français sous le titre :
Rapport Forum de clôture pour parties prenantes

EEN UITGAVE VAN DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING

Brederodestraat 21 1000 Brussel

AUTEURS

Peter Raeymaekers, LyRaGen
Stef Steyaert, Participant

COÖRDINATIE VOOR DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING

Gerrit Rauws, Directeur
Brigitte Duvieusart, Head of Strategy and Knowledge

GRAFISCH CONCEPT / VORMGEVING

Inge Ferwerda, UMOJA gvc

© FOTO'S Jo Excelmans

Wettelijk depot + bestelnummer NL

D/2893/2024/14

3969

MAART 2024

Deze uitgave kan gratis gedownload worden van de website
nuvoormorgen.be

